

Erika Åberg

STICKAT

från kust till kust

TILL HELMI OCH VALDAR, MINA BJÖRNUNGAR.

Må ni segla de sju haven!
Simma i sött, salt och bräckt.
I stormens öga och i lugna vatten.
Doppa tårna i bäckar, älvar och vakar.
Må ni simma medströms och motströms i livets vattendrag.
Dyk i – jag är klippan precis intill.

/Mamma

A woman with short brown hair and glasses is sitting on a rustic wooden stool. She is wearing a blue and white striped long-sleeved shirt, blue jeans, and dark boots. She is smiling at the camera. Behind her are large metal racks filled with dark, woolly material. Several white labels with handwritten text are attached to the racks. The setting appears to be a wool sorting facility.

Ullkontoret är Sveriges enda
storskaliga ulltvätter och
ligger i Endre på mellersta
Gotland. Här sorterasullen
i väntan på tvätt.

50 20
Gdt 1510
L/M

50 10
Gdt 1510

50 10
1510

50 10
1510

FÖRORD

Kan man sticka ett landskap, en doft eller berggrund? En stilla melodi, en kaffe-stund eller en magkänsla när havet sträcker ut sig framför en? Händerna djupt nere i fällan på en kärvändig tacka och fötterna stadigt på en klint högt ovanför havet med bara fåglarnas och vindens sällskap.

Jag har velat undersöka det, hur jag förhåller mig till platser – till naturen, färgerna och ljudet. Landskapet, traditionen och ursprunget. Hur det påverkar nutid, mitt och vårt Nu – hur nuet springer ur allt det där och vad jag bär med mig när jag möter det.

Somligt flyktigt och kort, hastigt och passionerat – ett första möte med ett hedlandskap. Kanske en förälskelse i en stilla havsvik för att dagen efter stå längst bak i aktern på en färja i fullt oväder och känna min litenhet och alltingets storhet. Hålla mig hårt i relingen och tömma huvudet på allt utom havet, vinden och Nu. Hur allt det som jag upplever – allt det som utgör mig och mina minnen, som format och utmanat mig – är en väsentlig del i vad jag skapar.

Självklart egentligen. Att allt jag kan, vet, vill och upplever finns i det jag gör. I den här boken vill jag ta med er till fyra platser som betyder mycket för mig. Det finns mycket som skiljer dem åt – i geografiskt avstånd,

historia, longitud och latitud. I färger, flora och fauna.

Men det finns ännu mer som förenar dem – som det enklaste enkla: De är alla kustlandskap – öar faktiskt. Villkoren havets närhet utgör, utsattheten och den ständiga påminnelsen om människans litenhet gör givetvis något med ett samhälle och en människa.

Med hennes liv, vardag och drömmar. Dessutom finns det stora likheter i historia, i förutsättningar. Allt det vi i dag ser som avlägset, avskilt var under sjöfartens storhetstider nära. Förbundet. Den centrala avskildheten.

Jag vill ta med er till Shetland, Yttre Hebriderna – och då särskilt till Berneray i Harrissundet. Till min nuvarande hemö Gotland samt till min ursprungsö i Roslagen – Blidö.

Ön som form är tydlig; avgränsad och kompromisslös. Det här är vad som finns. Jag har låtit de här platserna vandra in i fyra kollektioner, forma grupper av plagg som både speglar platsen och landskapet men också vårt möte. Platsens och mitt. Texturer, material och färger. Mönster, minnen och längtan. Allt det vill jag dela med er.

/Erika

I anslutning till varje plagg finns en hashtag (#) som du gärna får använda om du sprider foton på dina stickade projekt på sociala medier! Alla bokens projekt finns under taggen #stickatfrånkusttillkust. Mitt arbete med boken och tidigare böcker kan du hitta under #bokmakeri och under taggen #wynjasfärger och #wynjaspalletter bjuder jag på färginspiration. Delad glädje är alltid dubbel glädje!

OM BOKEN

I introduktionen till varje kapitel vill jag låta dig möta Shetland, Yttre Hebriderna, Gotland och Blidö ur mitt perspektiv. Se det som små vykort och läs mer när du blir nyfiken! Det finns så mycket att berätta såklart – och det finns mycket som dessa platser har gemensamt gällande exempelvis historia, myter, politik och religion. Kanske är det något av det som är mest spännande med att möta nya platser, människor och traditioner?

Du får ta del av en liten faktaruta för att se vilken skillnad det är i yta, befolkningsmängd och hur tätt området är befolkat. Sedan bekantar vi oss lite med landskapet och något av den textila traditionen innan jag berättar om min relation till ön. Kollektionerna är inte nödvändigtvis baserade på den lokala sticktraditionen från platsen – utan min tolkning. Plaggen bär med sig

något av doft, väder och vind. Det är det jag vill förmedla till dig. Landskapets poesi, storslagenhet och färgskala. Med åren har jag lärt mig att berggrunden, landskapet och dess allra mest basala förutsättningar har stor betydelse för både hur jag rent visuellt tar in och inspireras av en plats och hur den har kunnat utvecklas.

Hursomhelst skulle man kunna säga att det var kärlek vid första andetaget mellan mig att alla dessa platser. Omedelbar och beständig. Här är platsen och de som bebod den varp och inslag. Jag hoppas att det ska spegla sig i plaggen.

Varje kapitel bjuder på fem plagg av olika karaktär med utgångspunkt i de olika platserna. De skiljer sig åt och har gemensamma nämnare. Precis som platserna – likt och olik.

FÖRKORTNINGAR

m: maska	km: kantmaska	omg: omgångar	omsl: omslag	RS: rätsida
rm: rät maska	v: varv	bm: bakre maskbågen	bfg: bottenfärg	AS: avigsida
am: avig maska	ggr: gånger	fm: främre maskbågen	mfg: mönsterfärg	arb: arbetet
2 tills eller 2 rm tills: Sticka ihop 2 m tillsammans rätt. 1 m minskad (högerlutande).				
3 rm tills: Sticka ihop 3 m tillsammans rätt. 2 m minskade (högerlutande).				
2 am tills: Sticka ihop 2 m tillsammans avigt. 1 m minskad.				
llr: Lyft, lyft, rät. Lyft en maska som om den skulle stickas rät, lyft nästa maska på samma sätt. För tillbaka dem till vänster sticka och sticka ihop maskorna i bakre maskbågen: 1 m minskad (vänsterlutande).				
lllr: Lyft, lyft, lyft, rät. Följ beskrivningen till llr ovan, men lyft 3 m innan de stickas ihop. 2 m minskade (vänsterlutande).				
öht: Överdragshoptagning. Lyft 1 m rätt, sticka 1 rm, dra den lyfta maskan över den stickade. 1 m minskad (vänsterlutande).				
döht: Dubbel överdragshoptagning. Lyft 1 m rätt, sticka 2 rm tills och dra sedan den lyfta maskan över den senast stickade. 2 m minskade (vänsterlutande).				

TEKNIK OCH TIPS – EN LITEN ABC

Jag har mycket få Regler ”med stort R” kring stickning. Jag tänker att vi provar oss fram och lär oss något på varje plagg vi stickar. Att vi undan för undan hittar vårt eget bästa sätt att göra det man gör när man gör det. Här har jag samlat ett och annat om hur jag tänker och gör när jag stickar. Kanske passar det dig också? Och kom ihåg: Det man övar blir man bra på!

DIAGRAM

När man ska sticka mönster är det vanligt och praktiskt att göra det tydligt i ett diagram. Diagrammet visar stickningen från rätsidan – om inget annat anges – och man börjar läsa nere i högra hörnet. Det läses alltså från höger till vänster, nedifrån och upp.

FLERFÄRGSSTICKNING

Det innebär helt enkelt att du på samma varv stickar maskorna i olika färger. På så sätt bildar maskorna ett mönster. När jag stickar med två färger håller jag oftast båda i vänster hand. Det händer att jag har den ena i höger och slänger den om stickan. Du ska såklart göra på det sätt som passar dig bäst, men var konsekvent genom hela plagget så att trådarna befinner sig i samma position. Exempelvis mönstertråd närmast och botten-färg ett snäpp bort.

Det viktigaste är att du inte byter plats på dem – då kan du få ett parti som först är vitt med blå ränder och sedan upplevs som blått med vita ränder. Prova om du inte gjort det! Hur du håller trådarna kan bero på vad det är för mönster. När det är mer än 3–5 maskor mellan färgbytena bildas det långa flotteringar (trådar) på baksidan av arbetet. Då kan det vara en idé att sno trådarna om varandra, eller att binda in flotteringen i arbetet på varvet efter genom att helt enkelt gå ned under förra varvets flottering och plocka din tråd

med dig upp igen. Det kräver dock att du inte drar åt för hårt i tråden när du stickar.

FÄSTA TRÅDAR OCH MONTERA

Använd en kraftig, uddlös nål, gärna en ”rya-nål” eller en specialgjord nål för att just fästa trådar i stickat. En ganska grov nål kommer lätt in mellan maskor och runt trådar utan att dela garnet. En montering som inte delar garnet har fördelen att du lättare kan ta isär ett plagg eller peta upp en avmaskning för att förlänga, förkorta eller rent av repa upp ett plagg. När du ska fästa trådarna, sy några stygn diagonalt så osynligt som möjligt på baksidan. Klipp av tråden så att en liten bit tråd ändå lämnas på baksidan. Om du klipper av tråden för nära det stickade finns det risk för att den kryper ut på framsidan.

FÖRDELA MASKOR

I vissa stickbeskrivningar ska du öka (eller minska) ett antal maskor jämnt fördelat över ett varv. Säg att det är exempelvis 120 m på varvet och beskrivningen anger att du ska öka 8 m jämnt fördelat över varvet. Då delar du helt sonika det totala antalet maskor med antalet du ska öka $120/8 = 15$. Det ger dig rätt intervall. Du ska alltså öka 1 m efter var femtonde maska. Ibland går det inte jämnt ut, kanske ger din uträkning exempelvis 5,5. Då är mitt råd att du växelvis ökar efter var femte respektive var sjätte maska. Räkna på motsvarande sätt om du ska minska.

LYFTA MASKOR

Att sticka mönster med lyfta maskor är oerhört roligt tycker jag, eftersom det går att bygga upp mönster på andra sätt än när du bara stickar vanlig flerfärgsstickning. Tricket med tekniken är att du alltså stickar med endast en tråd per varv och lyfter somliga maskor som alltså inte stickas på det varvet.

Den lyfta maskan lyfts bara rakt av – utan att vridas om det inte anges.

Lägg trådarna om varandra varsamt vid varvbyte. Dra inte åt för hårt, då blir det hårt och onödigt tätt i skarven mellan varven och hela stickningen kan dra sig och få fel form.

När varvet möts mitt under foten exempelvis – lägger jag trådarna om varandra utan att dra åt, för att undvika glipor. Tekniken bjuder på stora variationsmöjligheter och jag tycker att den passar väldigt bra om man har ett enfärgat garn till bfg och ett flerfärgat, eller flera färger av restgarner, till mfg. Då skapar bfg en slags inramning och ett lugn. En klar favorit!

MASKA AV ELASTISKT

Sticka ihop två maskor, sätt tillbaka maskan på vänster sticka, upprepa varvet ut. Du kan maska av på det här sättet i resår, avig på avig och rät på rät.

MASKSTYGN

Att sy eller sticka maskstygn är mitt favorit-sätt att montera en skarv eller en söm på stickat. Jag vill helst sy så få ”vanliga” sömmar som möjligt på mina stickade plagg. Strumptår, vanttoppar och ärmhål sys eller stickas med fördel ihop med maskstygn. Och hela skarven när jag stickar halskragar! Det kan vara lite pilligt, men är verkligen värt det.

Maskstygn – oavsett om de stickas eller sys – skapar en osynlig söm som ger fin elasticitet åt plagget. I fallet med halskragar och ärmhål gör du en tillfällig uppläggning (se s. 14) som pillas upp när det är dags för montering. För ärmhål – sätt ärmhålsmaskorna på en tråd eller maskhållare och lägg sedan upp de nya maskorna med en tillfällig uppläggning. När det är dags att montera tar du försiktigt bort tråden och för över bägge omgångarna med maskor på varsin sticka. Montera enligt nedan.

För halskragen gör du en tillfällig uppläggning när du lägger upp dina maskor – med en ordentligt lång bomullstråd över tummen!

När du stickat klart pillar du bort tråden och för över maskorna en i taget till en rundsticka. Glöm inte att vrida kragen ett halvt varv innan du monterar enligt nedan, så att den ligger på plats på ett behagligt sätt.

På en strumptå går det hela ut på att du har maskor kvar på ovan- och undersidan av foten. Sätt de maskor du har kvar på två stickor. Klipp av tråden så att du har minst 20 cm kvar och trä den på en nål. Lägg stickorna parallellt framför dig med spetsarna åt samma håll. Montera ihop med maskstygn.

STICKADE MASKSTYGN

1. Sticka (med en strumpsticka och garnändan) en rät maska i maskan på den främre stickan, alltså stickan närmast dig. Dra tråden genom maskan, men låt maskan vara kvar på stickan.
2. Sticka en avig maska i den första maskan på den bakre stickan. Dra tråden genom maskan, men låt maskan vara kvar på stickan.
3. Sticka en avig maska i den första maskan på den främre stickan. Släpp av maskan från stickan, dra igenom garnändan och dra åt tråden lite.
4. Sticka en rät maska i maskan som nu är först på den främre stickan, och låt den vara kvar på stickan. Dra igenom garnändan och dra åt tråden lite.
5. Sticka en rät maska i den första maskan på den bakre stickan. Släpp av maskan från stickan, dra igenom garnändan och dra åt tråden lite.
6. Sticka en avig maska i maskan som nu är först på den bakre stickan, och låt den vara kvar på stickan. Dra igenom garnändan och dra åt tråden lite.

Upprepa steg 3–6 enligt ovan till dess att du har två maskor kvar totalt. När du har det stickar du maskan på den främre stickan avigt, släpper maskan från stickan och drar igenom tråden. Sedan stickar du motsvarande sista maska på den bakre stickan rät. Släpp maskan från stickan, dra igenom tråden. Dra tråden igenom maskan till avigsidan och fäst.

SYDDA MASKSTYGN

1. Stick in den trädna nålen som om du skulle sticka en avig maska i maskan på den främre stickan, alltså stickan närmast dig. Dra tråden genom maskan, men låt maskan vara kvar på stickan.
2. Stick in nålen som om du skulle sticka en rät maska i den första maskan på den bakre stickan. Dra igenom tråden, men låt maskan vara kvar på stickan.
3. Stick in nålen som om du skulle sticka en rät maska i den första maskan på den främre stickan och släpp av maskan från stickan. Dra åt tråden lite.
4. Stick in nålen som om du skulle sticka en avig maska i den första maskan på den främre stickan. Dra igenom tråden, men låt maskan vara kvar på stickan.
5. Stick in nålen som om du skulle sticka en avig maska i den första maskan på den bakre stickan. Släpp av maskan från stickan och dra åt tråden lite.
6. Stick in nålen som om du skulle sticka en rät maska på den bakre stickan, dra igenom tråden och låt maskan vara kvar på stickan.

Upprepa steg 3–6 enligt ovan till dess att du har två maskor kvar totalt. När du har det sticker du in nålen som om du skulle sticka en rät maska i maskan på den främre stickan. Släpp av maskan från stickan. Stick sedan in nålen som om du skulle sticka en rät maska på den bakre stickan. Dra tråden igenom maskan till avigsidan och fäst.

MASKTÄTHET OCH PROVLAPPAR

En stickbeskrivning är i det närmaste att betrakta som ett serveringsförslag. De flesta stickare jag känner gör ändå som de vill – för det fina med att sticka själv är ju att få plagget helt rätt för den som ska bära det. Vi ser ju (tack och lov) olika ut, med olika mått och preferenser. Alla kroppar är bra kroppar – och du har möjlighet att sticka plagg som både passar och känns bra.

Sticka en liten provlapp med rekommenderad sticka och garn. Kontrollera masktä-

heten, känn på kvaliteten så att den blir som du tänkt dig— mät, tvätta och mät igen. Avgör om stickorna är lagom eller om du behöver byta, och se vad du tycker om materialet för just ditt planerade plagg. Det är masktätheten, snarare än stickstorleken, som gör att det du stickar blir som det är tänkt. Genom att välja stickor som med ditt handlag gör att du hamnar på exakt, eller nära, det angivna antalet maskor per ett antal cm gör att plagget får de tänkta måtten och proportionerna.

MÅTT

De mått som anges vid plaggen i boken är de du får om du stickar med angiven masktäthet. Se plaggskisserna för hur respektive mått är taget.

RÄTSTICKNING

Är uppbyggd av räta maskor på både rät- och avigsidan. Två varv bildar en rätås som är ett vanligt och tydligt mönsterelement. Stickar du runt på rundsticka eller strumpstickor får du i stället sticka vartannat varv räta maskor och vartannat varv aviga för att uppnå samma effekt.

SLÄTSTICKNING

Är uppbyggd av räta maskor på rätsidan och aviga maskor på avigsidan. Stickar du runt stickar du bara från rätsidan och därför bara räta maskor. Stickar du till exempel en slätstickad häl på ett par strumpor, stickar du räta maskor på rätsidan och aviga maskor på avigsidan.

TILLFÄLLIG UPPLÄGGNING

Till detta behöver du förutom stickor och ditt garn en tråd – gärna av en kvalitet som skiljer sig väsentligt från den du stickar resten av plagget i. Gör en vanlig korsuppläggning med den tillfälliga tråden över tummen. Om det känns lättare kan du göra en löpögla på garnet och den tillfälliga tråden, som du sedan sätter på stickan. Denna första ögla räknas inte in i det totala maskantalet, och du petar av den innan du börjar sticka ditt första varv.

VERKTYG

Jag stickar i princip bara på rundsticka eller strumpstickor. Aldrig på en kort rundsticka eller långa strumpstickor. Du stickar på den sortens sticka som passar dig. Magic loop eller inte. I avsnittet "Konstruktion" till varje plagg ser du hur stickningen går till och kan avgöra vilka slags stickor som passar bäst.

TVÄTT OCH SKÖTSEL

Om du lär dig hur du tvättar och vårdar dina plagg håller de sig fina längre. Vädra plaggen ofta, särskilt de i ull – tvätta bara vid behov.

Råkar du spilla på ett plagg och får en fläck, behandla den på direkten. I första hand lokalt med till exempel såpa, fet olivtvål eller galltvål. En bra tumregel är att hålla sig runt 30 grader. För stora växlingar mellan varmt och kallt vatten ökar risken för att plagget filtas eller krymper. Skrubba, vrid eller gnid inte ditt plagg. Fibrerna är ömtåligare när de är blöta och det är lätt att råka skada dem eller oavsiktligt få plagget att tappa formen.

Handstickat mår bäst av att handtvättas. Men har du en tvättmaskin vars ullprogram du känner dig bekväm med kan det också gå bra. Handtvätta dock alltid ditt plagg första gången det tvättas. Har du en bra centrifug kan du använda den och då på hög hastighet. Men torktumla inte.

Tryck och pressa ur allt vatten ur det väl sköljda plagget – vrid inte. Lägg det på en handduk. Ett ullplagg är som sagt mycket ömtåligt i vått tillstånd, men även väldigt flexibelt och formbart. Rulla handduken uppifrån och ned, inte från sida till sida. Vrid eller tryck inte på handduken utan låt den absorbera allt överflödigt vatten i lugn och ro. När plagget nästan har torkat kan du rulla ut handduken och lägga ditt plagg på en annan torr och ren handduk. Rätta sedan till plagget och låt det torka helt liggande på handduken.

Kort sagt:

- Behandla fläckar lokalt och direkt, så behöver inte hela plagget tvättas så ofta. Överdosera inte tvättmedlet.
- Använd bara tvättmedel avsett för ull – eller ett mildt hårshampo.
- Tvätta och skölj garn och plagg av ull i ljummet vatten och alltid med varsam hand.
- Låt plaggen torka liggande plant så håller de formen – häng dem inte på tork.
- Tillsätt lite vinäger eller ättika i sista omgången sköljvatten, så håller fibern sig glansig.
- Vädra plaggen ofta.
- Dina ullplagg mår bäst av att användas.
- Låt helst inte dina plagg hänga för länge, eftersom det sliter på fibrerna och plagget då kan tappa formen.
- Förvara dina ullplagg mörkt, liggande i exempelvis en tygpåse med en lavendelpåse eller lite cederträ intill. Då håller du skadedjuren borta.

ÖKNINGAR OCH MINSKNINGAR

Att öka eller minska maskor kan göras på olika sätt beroende på hur du vill att slutresultatet ska bli. Nästan alla stickare har sina egna favoriter. Du har stor nytta av att ha en högerlutande och en vänsterlutande variant av båda sorterna. Ofta är det fint om minskningen eller ökningen motsvaras av en motsatt lutning på den andra sidan – som på vantarna, raglantröjorna och strumporna här i boken. Här är mina förslag!

Högerlutande minskning: Stickar du ihop 2 m, som när du stickar rätta maskor, kommer minskningen att luta åt höger. Så även om du stickar ihop 3 m – en 2 m tills eller en 3 m tills (1 eller 2 m minskade)

Vänsterlutande minskning: Vill du att minskningarna ska luta åt vänster kan du göra på två olika sätt. Antingen stickar du ihop maskorna vridet, det vill säga i bakre maskbågarna, eller så gör du en llr – ”lyft, lyft, rät”.

Det innebär helt enkelt att du med den högra stickan lyfter över en maska som om du skulle sticka en rät maska, lyfter även nästa maska som om du skulle sticka en rät, sätter tillbaka båda maskorna på vänster sticka och stickar ihop de lyfta maskorna i bakre maskbågen. Llr innebär alltså ”lyft, lyft, lyft, rät” med ytterligare en maska och du minskar ytterligare en maska i samma manöver.

Du kan också göra en överdragshoptagning (öhpt), exempelvis i en vantes topp. Lyft 1 m som om du skulle sticka en rät maska, sticka 1 m, dra sedan den lyfta maskan över den stickade. Enligt samma princip kan du minska två maskor på samma sätt.

PLOCKA UPP MASKOR ELLER ÖKA

Många stickare har sitt eget favoritsätt att göra en maska på. När jag exempelvis stickar en vante med tumkil där jag ökar på var sida om en mittmaska vill jag att de nya maskorna ska vara så osynliga som möjligt. Då plockar jag upp en maska vriden mellan maskorna från det förra varvet. Vriden måste den vara för att inte bara bli ett omslag, det

vill säga ett hål. Var extra varsam på kommande varv när du stickar den ökade maskan för första gången.

Om du plockar upp maskor – exempelvis på sidorna av en hållapp när du stickar sockor – bör du sticka dem vridna rätta första gången, alltså i den bakre maskbågen. På så vis ”stängs” de lite bättre och blir stadigare och tydligare.

Det håll från vilket du plockar upp och vrider maskan påverkar åt vilket håll den kommer att luta. Precis som för minskningarna ovan har det betydelse för ditt slutresultat.

Högerlutande ökning: Plocka upp tråden mellan 2 m genom att föra in vänster sticka bakifrån arbetet, under tråden och sedan sticka maskan i främre maskbågen.

Vänsterlutande ökning: Plocka upp tråden mellan 2 m genom att föra in vänster sticka framifrån och bak i arbetet. Sticka maskan i bakre maskbågen.

Variant på högerlutande ökning: Bakvänt omslag (tråden löper bakifrån arbetet och fram över stickan) som stickas i den främre maskbågen på nästa varv. Därefter stickas maskan som en vanlig maska.

Variant på vänsterlutande ökning: Omslag (tråden löper framifrån arbetet och bak över stickan) som stickas i den bakre maskbågen på nästa varv. Därefter stickas maskan som en vanlig maska.

